

*В. В. Гоблик,
к. філос. н., доцент, Мукачівський державний університет*

ІНСТИТУЦІЙНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ СПІВПРАЦІ В МЕЖАХ ТРАНСКОРДОННИХ РЕГІОНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*V. Hoblyk,
Candidate of Philosophical Sciences, assistant professor, Mukachevo State University*

INSTITUTIONAL AND ORGANIZATIONAL FORMS OF COOPERATION WITHIN THE CROSS-BORDER REGIONS OF THE EUROPEAN UNION

У статті здійснено аналіз зарубіжного досвіду активізації транскордонного співробітництва через дієвість організаційно-інноваційних форм розвитку транскордонних регіонів, що ґрунтуються на сучасних пріоритетах регіональної політики ЄС.

In the article the analysis of foreign experience activation of cross-border cooperation through the effectiveness of organizational research and development forms of cross-border regions, based on the current priorities of regional policy of the EU.

Ключові слова: Європейський Союз, транскордонне співробітництво, кластери, євро регіони, промислові зони.

Key words: The European Union, cross-border cooperation, clusters, euro regions, industrial zones.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для прикордонних територій розвиток транскордонного співробітництва відіграє все більш значну роль у підвищенні життєвого рівня населення, становленні громадянського суспільства; у транскордонних регіонах відкриваються нові перспективи отримання фінансової допомоги для вирішення спільних та ідентичних проблем, а також створюються умови для розвитку нових інноваційних-організаційних форм співпраці, що пройшли випробування часом у країнах Європейського Союзу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання становлення та розвитку транскордонного співробітництва вже протягом тривалого часу є предметом уваги науковців. Теоретичним і практичним питанням транскордонного співробітництва, виявленням різних інституційно-організаційних форм розвитку транскордонних регіонів, присвячені праці таких провідних дослідників, як П. Біленький, І. Будкін, І. Вахович, М. Долішній, С. Кіш, М. Мальська, Н. Мікула, Ю. Макогон, В. Пила, В. Приходько, І. Тимечко, І. Школа, М. Янків та ін.

Водночас не вирішеними залишаються проблеми, пов'язані з виявленням резервів підвищення ефективності функціонування транскордонних регіонів з урахуванням досвіду ЄС.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення основних інституційних форм розвитку транскордонних регіонів країн ЄС.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Першою інституційною формою цілісного розвитку транскордонних регіонів у Європі, що ґрунтувалась на відповідних організаційних засадах і системних принципах соціально-економічної еволюції, можуть вважатися євро регіони. Євро регіони — це одна з організаційних форм транскордонних відносин, де у межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів — на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво — місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проекти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології. Євро регіони можуть створюватися як юридична або не юридична особа, мають свою організаційну структуру та визначені джерела фінансування. Формування євро регіонів передбачає також можливість створення організаційної структури та системи фінансування у формі міжнародних міжрегіональних асоціацій, об'єднань, консорціумів тощо [1].

Таблиця 1. Розподіл країн за рівнем кластерного розвитку

Ранг країни серед 75 держав Європи за рівнем конкурентоспроможності кластерів	Ранг за рівнем державного розвитку кластерів	Загальний кластерний ранг	Загальний ранг за розвитком сфери бізнесу	Загальний ранг за мікроекономічним розвитком
Фінляндія	4	7	2	2
Великобританія	5	5	3	3
Німеччина	7	3	4	4
Швеція	9	14	8	6
Нідерланди	14	10	10	7
Данія	22	21	9	8
Австрія	16	11	12	12
Бельгія	5	16	15	13
Франція	21	13	21	15
Ірландія	10	26	22	20
Італія	1	4	24	24
Іспанія	30	18	25	25
Португалія	32	38	32	36
Середній показник конкурентоспроможності ЄС	19	17	16	16
Середньозважений показник конкурентоспроможності ЄС	14	11	13	12

Єврорегіони почали активно формуватися у 60–70-х роках ХХ століття, коли інституційні основи транскордонної співпраці в Європі набули свого достатнього розвитку. Перший єврорегіон — Regio Басілієнсіс, був створений у 1963 р. у регіоні верхнього Рейну. До його складу увійшли земля Баден (Німеччина), департамент Верхній Ельзас (Франція) та район Базель (Швейцарія). Функціонування цього єврорегіону започаткувало налагодження прямого співробітництва між прикордонними адміністративно-територіальними одиницями держав, що мають різний політичний устрій, створивши тим самим позитивний прецедент інституційного оформлення діяльності транскордонного регіону, поряд із внутрішніми регіонами держав Європи [2]. Відтак, категорія регіональної політики вийшла за межі виключно національного законодавства і набула свого поширення у міжнародному (транскордонному) масштабі.

На сучасному етапі в Європі налічується понад 120 єврорегіонів і 14 великомасштабних транскордонних об'єднань, більшість з яких були сформовані протягом 90-х років минулого століття. Основними стимулами розвитку єврорегіонів на нинішньому етапі еволюції транскордонного співробітництва дослідники вважають: наявність сформованої інституційної бази та нормативно-правового забезпечення; удосконалення механізмів фінансової допомоги ЄС, пов'язаних із розвитком транскордонної співпраці та соціально-економічної еволюцією транскордонних регіонів; розширення ЄС та використання відлагоджених у попередні роки інструментів європейської інтеграції, зокрема у транскордонній площині, з внутрішніх на зовнішні кордони ЄС [3].

За словником визначень ЄС, єврорегіон — це форма співробітництва прикордонних територій сусідніх держав, метою створення якого є зміцнення добросусідських стосунків, культурних і господарських контактів, спільне інвестування, боротьба з наслідками стихійних лих та охорона історико-культурної спадщини.

До основних принципів формування єврорегіонів належать принципи добровільності, рівноправності, консенсусу та паритетності співфінансування [3]. Таким чином, діяльність єврорегіонів сприяє реалізації принципів функціонування транскордонних регіонів загалом, а також безпосереднім чином пов'язана з розвитком їхніх структуротворчих складових. Адаже завдяки координації зусиль та спільному фінансуванню транскордонних проектів у межах єврорегіону суттєво підвищується ефективність роботи органів місцевого самоврядування, розвивається транскордонна інфраструк-

тура, активізується транскордонний бізнес, відбувається еволюція транскордонних ринків, підвищується якість людського капіталу транскордонного регіону тощо.

Водночас слід відзначити, що формування єврорегіонів лише частково сприяє вирішенню тих проблем, які виникають у процесі функціонування сучасних транскордонних регіонів.

У зв'язку із цим, протягом останнього часу, поряд з єврорегіонами набули також поширення інші інституційно-організаційні форми транскордонної співпраці, сконцентровані в межах транскордонних регіонів. Насамперед це стосується транскордонних кластерів, європейських угруповань територіального співробітництва, транскордонних партнерств, транскордонних промислових парків тощо.

Транскордонні кластери можна визначити як групи незалежних компаній та асоційованих інституцій, що географічно зосереджені у транскордонному регіоні, співпрацюють та конкурують, спеціалізуються в різних галузях, проте пов'язані спільними технологіями та навичками і взаємодоповнюють одна одну, об'єднуючись для реалізації спільних проєктів чи виготовлення спільних продуктів, що в кінцевому підсумку дає можливість отримання синергетичних та мережевих ефектів, дифузії знань та навиків тощо [4].

Теоретичні основи створення кластерів на європейському континенті були сформульовані в першій половині ХХ століття. На національному рівні вони вперше з'явилися під час Великої депресії у Великобританії [5]. З середини 80-х кластери набули поширення і на транскордонному рівні, оскільки виступили важливим елементом підвищення конкурентоспроможності транскордонних регіонів. Основною перевагою транскордонного кластеру є інтегрування в єдине ціле різних складових транскордонного регіону, на основі використання переваг міжнародного поділу праці та транскордонної спеціалізації. Характерною особливістю транскордонних кластерів є те, що їх учасники розміщені у різних податкових, митних, законодавчих середовищах сусідніх країн, однак можуть мати спільні підприємства та організації, користуватися спільною інфраструктурою, і функціонують насамперед на транскордонних ринках. Водночас інтенсивність мережевих взаємодій у кластері обмежується наявністю кордону, який створює додаткові бар'єри для вільного руху товарів, робочої сили, капіталу. Бар'єрами для налагодження співпраці можуть бути різний менталітет, традиції, мова, культура, негативні сторінки історії. Для того, щоб кластери стали успішними, потрібен час. Численні приклади

свідчать про те, що на формування кластеру потрібно близько десятиріччя, щоб розробити вагому та реальну конкурентну перевагу [6].

Лідуючі позиції у здійсненні сучасної кластерної регіональної політики ЄС займають Будапешт, Варшава і Прага. Європейські транскордонні кластери, так само, як і регіональні, формуються, виходячи з пріоритетів їхньої спеціалізації: продовольчі, будівельні, транспортно-логістичні, фінансові, готельно-туристичні, промислово-індустріальні, сервісно-обслуговуючі тощо. Нинішні кластерні утворення в державах ЄС досягнули достатньо високого рівня свого розвитку (табл. 1) [5].

Створення кластерів, сформованих на основі регіональної спеціалізації, сприяло підвищенню конкурентоспроможності територіальних утворень у цілій Європі. За даними досліджень, як правило, найбільш ефективними кластерами виявляються ті, що мають у своєму складі найбільшу кількість галузей або взаємозв'язків між різними установами [5]. Сучасні транскордонні регіони країн ЄС повною мірою включилися в процеси кластеризації і отримують синергетичні ефекти на транскордонних ринках [7].

Крім того, слід зазначити, що в країнах-членах ЄС сьогодні реалізуються спеціальні стратегії щодо підтримки формування та розвитку кластерів, які є або частиною національних стратегій підвищення їх конкурентоспроможності, або частиною регіональних програм для стимулювання територіального розвитку. У нових країнах-членах ЄС кластерний підхід використовується для прискорення змін та стимуляції бізнесу до інновацій [8].

Найбільш яскравими прикладами функціонування транскордонних кластерів у контексті розвитку транскордонних регіонів Європи є транскордонне об'єднання навколо затоки Ересунн на території Данії та Швеції, включаючи "Долину Медікон", розміщену на півночі ЄС, між датським регіоном (столиці Копенгаген) і шведським Сконе (цей кластер нараховує 26 лікарень, 12 університетів з 4 тис. дослідників та 135 тис. студентів, створивши 30 тис. робочих місць більш ніж на 160 підприємствах, що функціонують у фармацевтичній галузі) [11]; транскордонний кластер біотехнологій, який об'єднує мережу численних фармацевтичних і біотехнологічних фірм, університетські лікарні та університети в регіоні Орезунд між Данією та Швецією; німецько-голландський транскордонний кластер у м. Твенте, який охоплює регіональні кластери і мережі в технологічних секторах пластмас, металообробки та біомедичному секторі; німецько-голландську мережу регіональних кластерів постачальників, технічних агентств та інноваційних установ навколо транснаціональних корпорацій Осе і Nedcar (м. Венло); "Долину Доммель" на бельгійсько-голландському кордоні, яка складається з регіональних кластерів фірм високих технологій та інноваційних організацій; автомобільний кластер між Португалією й Іспанією тощо [6].

У 2006 році уряд Норвегії запропонував ідею створення Поморської зони для розвитку потенціалу кожного із партнерів у співпраці: порт Кіркенес та порт Ліінхамарі, аеропорт Кіркенес та аеропорт Ліінхамарі, спільні економічні зони та інші заходи. Основні цілі — розвиток транскордонного співробітництва у промисловості та бізнесі між підприємствами Печенгського району та муніципалітету Сьор-Варангер у Поморській зоні, сприяння створенню нових підприємств великими державними та міжнародними промисловими підприємствами, підготовка робота із встановлення діалогу та початок співробітництва. Центральну роль у цьому транскордонному кластері має відігравати "Промисловий парк Кіркенеса", а основним результатом реалізації проекту повинне стати поліпшення умов для створення нових підприємств на основі знищення

перешкод, розвитку виробничого потенціалу, спільного маркетингу та координація управлінських зусиль [10].

Є також успішні приклади створення транскордонних регіональних кластерів за участю країн Центрально-Східної Європи, зокрема кластера скла: Верхня Австрія (Австрія) — Баварія (ФРН) — Богемія (Чехія), текстильного кластера: Нижня Австрія (Австрія) — Богемія (Чехія), технологічного кластера: Штирія (Австрія) — Словенія, а також інших [11].

Інша форма транскордонного співробітництва в межах транскордонних регіонів — Європейські угруповання територіального співробітництва (ЄУТС), виникли в межах ЄС після прийняття у 2006 році Європарламентом і Радою Європи Регламенту № 1082/2006, пов'язаного з основними процедурами створення ЄУТС. Відповідно до цього регламенту, ЄУТС є об'єднаннями, створеними з метою сприяння транскордонній, транснаціональній та/чи міжрегіональній співпраці між країнами ЄС для зміцнення їх економічного та соціального єднання. Членами такого угруповання можуть бути держави-члени ЄС, органи регіональної влади, органи місцевого самоврядування, громадські установи та організації, інші юридичні особи, а також об'єднання, що складаються з вище перелічених учасників. Основною відмінністю ЄУТС від інших інституцій транскордонної співпраці, зокрема єврорегіонів і транскордонних кластерів, є їх правосуб'єктність, набуття статусу юридичної особи, володіння власним майном, достатньо широке коло потенційних учасників, яке може охоплювати всі складові транскордонного регіону, а також чітка цільова орієнтація на виконання пріоритетних завдань цього об'єднання на всіх трьох рівнях регіональної політики ЄС — транскордонному, транснаціональному і міжрегіональному. Ще однією перспективною формою розвитку транскордонної співпраці, спрямованою на підвищення ефективності використання ресурсно-економічного потенціалу транскордонного регіону в межах ЄС, є транскордонні партнерства. Вони виступають організаційною формою транскордонного співробітництва, яке здійснюється на основі добровільної співпраці двох чи більшої кількості територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій, юридичних і фізичних осіб, що розташовані по різні боки кордону та діють на основі формалізованої угоди з метою виконання спільних проектів і програм, спрямованих на вирішення соціальних, благодійних, освітніх, наукових та управлінських завдань. Європейський досвід засвідчує значний позитивний вплив транскордонних партнерств на розвиток транскордонних регіонів, насамперед, в частині створення передумов для ефективного вирішення наявних проблем, підвищення конкурентоспроможності економіки в межах усього транскордонного регіону, активізації інноваційних процесів і запровадження реальних механізмів узгодження інтересів влади, бізнесу, науки та освіти при розробці стратегічних програм розвитку транскордонних регіонів [12].

Досліджуючи сучасні організаційні форми розвитку транскордонного співробітництва в контексті диверсифікації системи зовнішньоекономічних зв'язків у межах транскордонних регіонів країн ЄС, не можна оминути увагою також діяльність транскордонних промислових зон і парків.

Політика використання транскордонних промислових зон отримала найбільшого поширення у транскордонних регіонах західної Європи і, як показала практика, значною мірою сприяє економічному розвитку прикордонних територій, стимулюючи інноваційно-інвестиційний розвиток транскордонних регіонів, ефективне використання наявних ресурсів та сприяючи створенню робочих місць у периферійних,

віддалених від центру районах. Наприклад, у 84 основних промислових зонах та бізнес-парках Австрії протягом останніх кількох років функціонувало понад 1700 компаній, більше 100 із них розміщуються в двох найбільших індустріальних парках в Нижній Австрії та Зальцбурзі, де існують транс-кордонні бізнес-парки вздовж національних кордонів з Угорщиною та Чехією. Так, у транскордонному промисловому парку Хайлігенкройц-Сентготтхард (Австрія, Угорщина) на площі 30 га розміщені понад 30 фірм машинобудівної, будівельної, харчової промисловості, транспорту, логістики, консалтингу тощо. Промисловий Парк Ассес Гмюнд-Чеське Веленіце (Австрія, Чехія) — перший європейський транскордонний бізнес-парк із комплексним інкубатором і центром обслуговування, де понад 40 високотехнологічних фірм розміщені на 83 га (з них 33 на австрійській стороні і 50 на чеській), створений до вступу Чехії до ЄС.

Важливою перевагою транскордонних промислових парків є сприяння розвитку транскордонного бізнесу та диверсифікації транскордонних ринків за рахунок вертикальної інтеграції виробництва, високого рівня логістики та прискорення процедур митного оформлення вантажів і перетину ними кордону [3].

ВИСНОВКИ

Основними інституційними формами розвитку транскордонних регіонів, що ґрунтуються на сучасних пріоритетах регіональної політики ЄС, виступають єврорегіони, транскордонні кластери, Європейські угруповання територіального співробітництва, транскордонні партнерства, а також транскордонні промислові зони та парки.

Кожна з окреслених форм розвитку транскордонних регіонів чинить свій вплив на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків у їхніх межах, виливаючись у становлення відповідних механізмів стимулювання торговельного та інвестиційного співробітництва між прикордонними регіонами сусідніх держав Європи.

Література:

1. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи / Н. Мікула. — Львів: ІРД НАН України, 2003. — С. 14—15.
2. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / За ред. С. Максименка. — К.: Логос, 2000. — С. 151.
3. Украина и её регионы: монография: [в 4 т.]. — Т. 3. — Донецк: Юго-восток. 2011. — С. 145.
4. Мікула Н.А. Стратегія формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів / Н.А. Мікула // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів: Збірник наукових праць. Вип. 3 (71) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; Редкол.: Відп. ред. Є.І. Бойко. — Львів, 2008. — С. 546.
5. Внукова Н.М. Концептуальні основи формування трансграничних фінансових кластерів / Н.М. Внукова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://crossborder.ucoz.com/publ/transgranichnye_klastery/transgranichnye_klastery/konceptualnye_osnovy_formirovaniya_transgranichnykh_finansovykh_klastero/6-1-0-8
6. Мікула Н. Стан та перспективи розвитку транскордонних кластерів в Україні / Н. Мікула: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Geopolityka/2010_2/PDF/Mikula.pdf.
7. Сільвестрі А. Досвід Великої Британії з розвитку hightech кластерів / А. Сільвестрі // Інтернетжурнал "Інновації в Києві". — 2005. — № I [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.innovation.com.ua>
8. Скороход І.С. Кластерна модель транскордонної співпраці / І.С. Скороход, Я.Б. Подошворний [Електрон-

ний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/soc_gum/prvse/2010_3/11.pdf

9. Regionale Cluster in Europa. / Kapitel 3 — Statistische Erfassung regionaler Cluster in Europa. // Beobachtungsnetz der europaischen KMU 2002 № 3. Im Auftrag der Gemeinschaften von KPMG Special Services und EIM Business & Policy Research, Niederlande im Zusammenarbeit mit ENSR und Intomart. — 2002. — P. 27.

10. Внукова Н. Транскордонні кластери: закордонний та вітчизняний досвід / Н. Внукова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.inno.kharkov.ua/wp-content/uploads/2009/10/transkordonnd196-klasteril.pdf>

11. Final Report of the Expert Group on Enterprise Clusters and Network / European Commission Enterprise Directorate-General, 2002. — 92 p.

12. Рекомендації щодо впровадження нових форм транскордонного співробітництва / За ред. Н. Мікули. — Львів: ІРД НАН України, 2010. — С. 55—60.

References:

1. Mikula, N. (2003), Yevrorehiony: dosvid ta perspektyvy [Euroregions: experience and perspectives], IRD NAN Ukrainy, L'viv, Ukraine.
2. Maksymenko, S. (2000), Regional'na polityka v krainakh Yeuropy: Uroky dlia Ukrainy [Regional policy in European Countries: Lessons for Ukraine], Logos, Kyiv, Ukraine.
3. Dubnickij, V.I. and Buleev, I.P. (2011), Ukraina i jej regiony [Ukraine and Its regions] (2011), Donetsk, South-East, Ukraine.
4. Mikula, N.A. (2008), "Strategy of the development formation and support of cross-border clusters", Social and economical problems of present-day Ukraine. Clusters and competitiveness of border regions, vol. 3 (71), pp. 129—141.
5. Vnukova, N.M. (2010), "Conceptual bases for cross-border financial clusters formation", available at: http://crossborder.ucoz.com/publ/transgranichnye_klastery/transgranichnye_klastery/konceptualnye_osnovy_formirovaniya_transgranichnykh_finansovykh_klastero/6-1-0-8 (Accessed 27 February 2015).
6. Mikula, N. (2010), Stan ta perspektyvy rozvytku transkordonnnykh klasteriv v Ukraini [Status and prospectives of cross-border clusters in Ukraine], available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Geopolityka/2010_2/PDF/Mikula.pdf (Accessed 5 January 2015).
7. Sil'vestri, A. (2005), "Great Britain Experience in development of hightech clusters", Innovacii v Kyevi, [Online], vol. 1, available at: <http://www.innovation.com.ua> (Accessed 5 January 2015).
8. Skorokhod, I.S. (2010), "Cluster model of cross-border cooperation", available at: http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/soc_gum/prvse/2010_3/11.pdf. (Accessed 5 January 2015).
9. Niederlande im Zusammenarbeit mit ENSR und Intomart (2002), Beobachtungsnetz der europaischen KMU. Im Auftrag der Gemeinschaften von KPMG Special Services und EIM Business & Policy Research, Veroffentlichungen — GD Unternehmen, vol. 3.
10. Vnukova, N. (2009), Transkordonna klasteri: zakordonnij ta vitchyznjanyj dosvid [Cross-border clusters: foreign and national experience], available at: <http://www.inno.kharkov.ua/wp-content/uploads/2009/10/transkordonnd196-klasteril.pdf> (Accessed 5 January 2014).
11. European Commission Enterprise Directorate-General (2002), Final Report of the Expert Group on Enterprise Clusters and Network, European Commission Enterprise Directorate-General, European Union.
12. Mikula, N. (2010), Rekomendacii schodo vprovadzennja novykh form transkordonnoho spivrobitnytstva [Recommendations for implementation of new forms of cross-border cooperation], IRD NAN Ukrainy, L'viv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2015 р.